

Oponentský posudek

ThLic. Prokop Brož předložil na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v akademickém roce 2007/2008 disertační práci s názvem *Kristus, Duch a jednota církve v dějinách. Ekleziologie J.A.Möhlera*. Školitelem je prof. Ctirad Václav Pospíšil, ThD.

Práce je kromě úvodu a závěru rozdělena do dvou základních částí s bohatě členěnými sedmi kapitolami.

Část první *Život a dílo Johanna Adama Möhlera v kontextu doby* nás seznamuje s *Dějinným kontextem* (kapitola 1.) tedy Evropou na přelomu 18. a 19. století, velkými proudy této doby osvícenstvím a romantismem (1.3), tübingenským akademickým prostředím. Do tohoto historického rámce je organicky včleněn podrobný Möhlerův životopis (kapitola 2).

Tento historický a biografický kontext nyní připravil prostor pro část druhou *Möhlerovo teologické dílo a jeho vývoj*. Prokop Brož sleduje chronologicky vývoj Möhlerova myšlení a soustřeďuje se především na své téma – ekleziologii. Po zhodnocení teologických počátků (3. kapitola) se autor pečlivě věnuje genezi a obsahu klíčového Möhlerova díla *Die Einheit in der Kirche* (4. kapitola). Jsme seznamováni s osobnostmi a jejich přístupy, které Möhlera ovlivňovaly (Drey, Gügler, Sailer, Schleiermacher, filosofové jako byli Schelling, Hegel a další), s duchovními proudy, které se vepsaly do Möhlerova teologického myšlení, především romantismem. Velmi plasticky tu vystupují nové životné impulsy, které Möhler vnáší do jednostranně orientované protireformní ekleziologie – impuls života, Ducha/ducha, organické jednoty Kristova těla, impuls mystické roviny církve a její jednoty. Z těchto impulsů se pak nekonfliktně profiluje pojetí jednoty v mnohosti, duchovně/mystický podbudované pojetí tradice a vnější podoba církve, která tuto vnitřní jednotu vyjadřuje. Hezky se také Prokopu Brožovi podařilo mezi řádky ukázat, jak významnou roli hraje spolužití teologů různých tradic na jedné univerzitě a jak mnohdy polemické diskuse, střety pojetí a teologických postojů vedou k plodným obohacujícím závěrům. Autor spolu s významnými möhlerovskými badateli (Geiselmann) věnuje také pozornost Möhlerovu pojetí hereze. Hereze je jistě projevem egoistických sil a hříchu, ale má také svou pročišťující funkci vzhledem k pravdě. A uvedená Möhlerova poznámka ukazuje na moderní potenciál jeho přínosu: „Omylu je možné zamezit toliko opravdovým kázáním, nikoliv násilím; mocí se dosáhne jen toho, že se zamezí vývoj pravdy...“ (s. 199) O tomtéž potenciálu svědčí i Möhlerovy úvahy nad pravou povahou protikladů v církvi, funkcí jednotlivce a celku, které

analogicky přirovnává k orchestru, „kde jen na základě různosti, která je ovšem v jednotě souzvuku, může vyniknout jeden každý, tak též všichni jako celek“ (s. 213). Z těchto teoretických předpokladů pak Brož parafrázuje Möhlerovy myšlenky jednotě, „jež je možná v nekonečnosti protikladů“ (s. 214). Protiklady jsou v církvi projevem života a jednoty.

Rozboru Möhlerových úvah o viditelné, hierarchické stránce církve se autor věnuje v podkapitolách 4.2.2 – 4.2.2.5. Opět je tu vidět jak Möhler neuvěřitelně moderně rozuměl těmto institučním prvkům: „Všechny důležité instance církve coby viditelné společnosti (biskup, metropolita, episkopát primát) jsou vnitřně utvářeny v církvi coby obecnství věřících na základě 'živého' principu organismu.“ (s. 220)

Brož také odkazuje na úvahy o reformaci. Reformátoři se podle Möhlera soustředili na zbídačelou strukturu církve, kterou chtěli zlikvidovat. „Jenže ona struktura církve byla následkem bídy, nikoli příčinou. Protože zaměnili příčinu a následek, nic nenapravili... Kdyby ale svou činnost, sílu a moudrost obrátili k vnitřnímu utváření křesťanského života... pak by se i struktura církve změnila.“ (citát z *Einheit* na s. 242)

V páté kapitole *Nové uchopení jednoty Církve* analyzuje Prokop Brož nová hlediska, jež se objevují v Möhlerově myšlení a jsou zachycena v dílech o Athanasiovi a Anselmovi. Möhlerovo historické bádání o Athanasiovi je však také studií o jeho současnosti a základem pro diskusi se Schleiermacherem. Je zajímavé, že se soustřeďuje na Schlaiermacherův „sabellianismus“, vždyť hlavním problémem Athanasiovým byl přeci arianismus. Nauka o Trojici a tajemství osoby Krista jsou témata této práce. Ve studii se pak profilují také Möhlerovy důrazy na soteriologickou stránku církve, která je „místem, kde člověk může růst, (...) ale <také kde > může být uzdraven, spasen, aby tak mohl dosáhnout i lidské dokonalosti“ (s. 264).

Studie o Anselmovi odhaluje mimo jiné (pohled na dobu, osobnost a dílo) Möhlerovo pojetí o scholastice, opravdoví myslitelé scholastiky byli ti, kdo věděli a zároveň milovali. Lásky je podstatou člověka, k myšlení, k procesu poznávání nutně patří víra, rozum má vždy dimenzi vztahování se k Bohu, jak je to s dědičným hříchem, vztahem milosti a svobody, to jsou témata, která před námi defilují. Jasně závěry pak dokreslují Möhlerovo pojetí o nauce církve, která „nemůže být jen neutrálním systémem pouček, ale jde o živý útvar v komplexní souvztažnosti bytí, dobra a pravdy“ (s. 277), v němž neomylně promlouvá vtělené Slovo.

Závěrečné podkapitoly pak Brož věnuje Möhlerově Symbolik a Neue Untersuchungen.

V Symbolice i Nových bádáních klade Möhler základy ekumenickým možnostem katolické církve, paradoxně v polemické diskusi s protestantským teologem F.Ch. Baurem.

Brož si pak všímá především eklesiologických závěrů těchto diskusí. Soustředěnost na viditelnou stránku církve, jež má svůj základ v inkarnaci. „Z tohoto pohledu je pak církev mezi lidmi v lidské podobě se ustavičně zjevující, stále se obnovující, věčně se zmlazující Boží Syn, jeho neustávající vtělení, <tedy církev> je tělem Kristovým.“ (cit. ze Symbolik na s. 289) S touto vizí také souvisí důraz na viditelné obecenství, tradici, dějinnost. Tomu věnuje Prokop Brož rozsáhlé zasvěcené analýzy (5.2.2. - 5.2.3.2.).

V poněkud krátkém závěru, oponent naladěný šíří a hloubkou předchozích deskripcí očekával grandiózní vyvrcholení opusu, se seznamujeme se souhrnem „myšlenkového univerza“ ve čtyřech bodech a kratičkým pohledem se stopou, kterou Möhler zanechal u současných autorů.

Práce vykazuje velikou pečlivost, práci s prameny, na níž je založena, sekundární použitá literatura odpovídá möhlerovskému bádání zejména v německém prostředí (Geiselman, Kasper, Köhler, Lösch, Reinhardt, Seckler, Wagner, H. z neněmeckých např. Himes, Congar). Jistě zasvěcený čtenář bude postrádat další práce např. Denekenovu monografii o Möhlerovi (Cerf 2007), Gilmorovu studii J.A.Möhler on doctrinal development (in The Heythrop Journal 19, 1978, 4), španělskou studii Blazquezovu v Scripta theologica 28, 1996, 3, Möhlerovi věnoval pozornost ve své práci i pravoslavný teolog P. Evdokimov (Les principaux courants de l' ecclésiologie orthodoxe au XIXe siècle, 1960) atd. Článků v periodících by jistě našlo více. Samozřejmě nelze obsáhnout všechno a v posledku práce Brožova není prací knihovnickou.

Kritika by se mohla dotknout i některých obecnějších analýz např. pojetí osvícenství a romantismu, případně hodnocení dějinných událostí. Chápu, že jde o úvodní a rámuující kapitoly a ne o historicko-kulturní studie na daná témata. Např. o celé podkapitole 1.3.3. (s. 45 - 48) by se dalo dlouhosáhle filosofovat a nahlížet problematiku z různých úhlů.

Filosofické exkurzy např. o Schellingovi a Hegelovi (s. 154 n.) jsou jistě zajímavé, dokreslují myšlenkové milieu Möhlerovy doby a jeho zdroje, ale opět jsou filosofické myšlenky jen nahozeny. Někdy méně znamená více.

Kromě toho se některé všeobecné úvahy v průběhu práce opakují o romantismu např. opět kolem strany 145. Není to však opakování mechanické, ale pedagogicky spirálovitě navazující, teprve na této stránce se ukazuje jasněji vliv romantismu na Möhlerovu práci.

Další kritická poznámka se týká jazyka práce. Autor se ponořil do starých německých textů a zákonitě byl tímto stylem poznamenán. Když se pak ještě musel vyjadřovat v češtině, je příčina těžkopádnosti textu (někdy, ne vždy) pochopitelná. Ukázka: „Na základě rozlišení lidství a božství v Kristu, na základě působení Boží přirozenosti jako odlišné od lidské

přirozenosti je jejich sjednocení uchopené dějinně (osoba Krista jako základní tvar dějinné podoby stvoření); skutečné dějinné pokračování v Kristu sjednoceného božství a lidství formou církve je zásadně charakterizováno tímto rozlišením a spojením lidského obecnství s obecnstvím Božím“ (s. 259) Z této jazykové oblasti ještě několik nepřených formulací: „Sabellianismus v člověku spatřuje až do příchodu Krista pouhé stvoření... Katolická nauka chápe vykoupení a posvěcení v Kristu a Duchu svatém jako obnovení počátku...“ (s. 256) Myslím, že pro případnou publikaci bude potřebné pečlivé jazykové i stylistické pročištění.

A snad poslední kritická poznámka. ThLic. Prokop Brož je důsledný v deskriptivním přístupu k Möhlerovu dílu. Dynamické a nové myšlenky „ukázňuje“ touto metodou. Není mezi mladými badateli osamocen. Je to dosti rozšířený jev v pracích mladých katolických teologů – přílišná obava podtrhnout dynamické myšlenky a naznačit jejich aktuálnost. Možná by nebylo na škodu v případném vydání invenčně a prorocky rozšířit kapitolu o stopách Möhlerových v dalším vývoji katolické teologie včetně české (a moravské). Stopy se mi při četbě práce s vděčností vyjevily i z mého duchovního nevědomí. Takové odvážnější a aktualizující zhodnocení Möhlerova odkazu by mohlo být podnětem pro obhajobu.

Lze práci doporučit k obhajobě? Odpověď je jednoznačně pozitivní. Už pro zmíněnou pečlivost a základní práci s prameny, pro zvládnutí velkého rozsahu möhlerovského bádání, pro snahu o zasazení osobnosti a díla do historického a kulturního kontextu, pro detailní analýzu jednotlivých Möhlerových zásadních prací, pro snahu zmapovat Möhlerovy vztahy k našemu česko – moravskému prostředí (Bolzano). A i když se tak děje jen spontánně, možná je v tom skrytý záměr autorův, práce je inspirující a podněcující.

Proto práci, s výhradami výše uvedenými, jednoznačně doporučuji k obhajobě.

Doc. ThDr. Václav Ventura, ThD.

5.4.2008